

Martin Ehl **Třetí dekáda**

O životě, politice a lidech mezi Bruslem a Gazpromem

-- 1989 ---- 2000 ---- 2010 ---- 2020 ---- 2030 --

Když vidím pod článkem jméno Martin Ehl, vím, že mám přestat listovat novinami a začít číst. V Česku nenajdeme mnoho novinářů, kteří dokážou věcně a zasvěceně psát o střední a východní Evropě. Tím spíše jsem uvítal informaci, že vychází Ehlova kniha věnující se prostoru, který trefně popsal jako místo mezi Brusel a Gazpromem.

Martin Ehl v knize využívá své bohaté zkušenosti ze zahraničních cest, přináší fakta, statistiky či osobní postřehy, které nám přibližují střední Evropu, Balkán nebo Pobaltí. S těmito oblastmi jsme propojeni krevním oběhem a mnohdy nám nedochází, že události třeba v Estonsku jsou pro nás důležitější než mnohé tolik rozebírané momenty ve Spojených státech.

Ekonomická krize urychlila řadu nepříjemných jevů, jako jsou například nárůst nacionalismu, xenofobie či větší ambice Ruska. To vše bude ovlivňovat celý náš region a je nutné se na to připravit. Kniha Martina Ehla nám v orientaci rozhodně může pomoci, a to i tehdy, když se jeho názory nepotkají s těmi čtenářovými.

Erik Tabery

šéfredaktor týdeníku Respekt

Kniha Martina Ehla nabízí zájemcům o dění ve střední Evropě podobně intenzivní a hluboký vhled, jaký svého času nabídl Ryszard Kapuscinski zájemcům o Sovětský svaz ve svém Impériu. Neinformovaní dostanou možnost zjistit, co, proč a jak utvářelo současnou podobu střední Evropy, informovaní mohou své poznatky rozšířit o řadu zajímavých a originálních detailů. Při čtení této knihy se nebudete nudit a máte šanci získat 3D obraz střední Evropy!

Michal Romancov

politolog, Metropolitní univerzita Praha

ISBN 978-80-903944-8-3

9 788090 394483

Martin Ehl
Třetí dekáda

Martin Ehl **Třetí dekáda**

O životě, politice a lidech mezi Bruslem a Gazpromem

NAKLADATELSTVÍ 65. POLE

© Martin Ehl, 2010

© 65. pole, 2010

ISBN 978-80-903944-8-3

Obsah

- Třetí dekáda (*prolog*) 9
1. Mezi Bruselem a Gazpromem 17
  2. Vesnice v horách 41
  3. Putin v nás 45
  4. Legenda 64
  5. Návrat k půdě 67
  6. Balkán 76
  7. Olga Evropanka 83
  8. Národy sobě! 85
  9. Pasulj a válka 100
  10. Malá dobrá čokoláda 103
  11. Hodný a zlý policajt 108
  12. Rudý miliardář aneb O dvou kohoutech 113
  13. Východní hranice 119
  14. Dvě města 122
  15. V deltě 139
  16. Café Moskva 141
  17. Albánský prach, polská omítka a příliš mnoho rozporů 144
  18. Rabotovi 162
  19. Mlha nad řekou San 169
  20. Na mostě 175
  21. Černá díra Evropy 178
  22. Střed Evropy 188
  23. Zapomenutí Kašubové a ti další 191
  24. Poslední zhasne světla 197
  25. Raymond Rehnicer 205
  26. Úloha osobnosti v dějinách 208
  27. O civilizačním skoku 213
  28. Estonský konsenzus 219
- Tajemství jablečného závinu (*epilog*) 228

Kláře

Třetí dekáda

I.

K sarkofágu prezidenta Lecha Kaczyńskiego a jeho ženy Marie vede cesta přes malou branku vedle hlavního vchodu wawelské katedrály v Krakově. Dlouhou frontu, skrývající se ve stínu katedrály před ostrým ranním letním sluncem, ihned po otevření nečekaně rychle a snadno pohltí schody do betonové díry, která vede do krypty. Žvatlání fronty postupně umlká a její had se kroutí asi třicet metrů podzemím kolem ocelové rakve s maršálkem Józefem Pilsudským k mramorovému hranatému sarkofágu prezidentského páru. U něj se lidé snaží alespoň na chvíli zpomalit, pohládí ho. Někteří ho i políbí. Fotografování je zakázáno.

„Krakov má další atrakci,“ slyším venku hlas jednoho z návštěvníků. Je členem organizované skupiny z města Białystok na východě Polska. Skupinu vede vysoký mladý kněz, který poznámku buď přeslechl, nebo dělá, že ji neslyšel.

Volební rok 2010 měl být v zemích mezi Bruselem a Gazpromem napínavý a zajímavý i bez leteckého neštěstí, při němž v dubnu zahynula část polské politické reprezentace včetně prezidenta Lecha Kaczyńskiego a jeho ženy. Krutou ironií osudu se tak stalo cestou na vzpomínkovou slavnost do Katyně, kde byla Sověty zavražděna předválečná polská elita. Polské prezidentské volby se tak konaly dříve, těsně po volbách parlamentních v Česku a na Slovensku a jen dva měsíce po volbách v Maďarsku.

Původně jsem si myslel, že určujícími fenomény voleb roku 2010 budou populismus a nacionalismus. Jenže se k nim přidaly ještě dopady finanční krize a odstrašující role

Řecka. A také mladí voliči, facebooková generace lidí narozených už po pádu socialismu, kteří vyrostli bez mindráků a měli možnost poprvé jít volit. Výsledek byl úplně jiný, než se čekalo.

Rok 2010 byl a je v mnohém jiný, vlastně srovnatelný s rokem 1989, i když se neodehrává žádná viditelná revoluce. Tedy vlastně právě proto. Historie v zemích mezi Baltem a Jadranem zpomalila své tempo, které bylo po roce 1989 téměř sprinterské.

Proč je rok 2010 historický a přelomový?

Demokracií a volným trhem unavení Maďaři si zvolili poprvé od roku 1989 vládu jedné strany – konzervativců, slibujících silnou roli státu a nevraživých vůči cizímu kapitálu.

Slováci poslali do politického důchodu tvůrce jejich nezávislého státu Vladimíra Mečiara a zároveň odmítli vládu populistů a nacionalistů.

Lotyšši přečkali drastické dopady krize, aniž by svrhli vládu, která sebrala státním zaměstnancům třetinu mzdy.

Do maďarského parlamentu se nedostala ani jedna z liberálních stran, které byly hnacím motorem změn v roce 1989 a krátce po něm.

Estonci přes dopady ekonomické krize splnili kritéria pro zavedení eura a začali celonárodní debatu o tom, co bude dalším strategickým cílem země.

Poláci odmítli zvolit prezidentem národního konzervativce Jaroslawa Kaczyńského a zvolili jím liberálního konzervativce Bronislawa Komorowského.

Srbové mohou opět cestovat téměř po celé Evropě bez složitých procedur.

Mezinárodní soudní dvůr v Haagu potvrdil, že vyhlášení nezávislosti Kosova se neprotiví mezinárodnímu právu.

Českým premiérem se stal do skandálů nenamočený suchar, vicepremiérem zejména u mladých dívek oblíbený a všemi respektovaný starý kníže.

V Polsku proběhla Europride, první evropský pochod gayů a lesbiček v postkomunistické zemi.

Postkomunistická levice nevládne v žádné zemi od Estonska po Bulharsko.

Litva má první prezidentku, Slovensko první premiérku.

Zmizeli velcí vůdci, kteří by dokázali načrtnout velké cíle budoucnosti.

Začalo třetí desetiletí, třetí dekáda rozvoje nepřerušného válkou, intervencí, okupací, rozpadem stávajícího řádu.

Lidé mezi Baltem a Jadranem prožívají nikdy nepoznanou nudu demokracie, stability a prosperity.

Rok 2010 je ve střední Evropě rokem tiché revoluce.

II.

Seděli jsme v malé kanceláři přeplněné knihami, časopisy a potišťenými papíry. Bylo to ve městě, kde se u hradu čerstvě vzpínal kamenný kůň, jemuž byly zespodu vidět pouze pohlavní orgány, a na štítu jezdce byl zobrazen znak fašistické Hlinkovy gardy z dob druhé světové války. Čerstvě se tu domlouvala vláda pod vedením sympatické blondýny. V jiném městě na severozápad odsud se formovala koalice rozpočtové odpovědnosti. A v dalším hlavním městě, na jihovýchod odsud, se staronový premiér, disponující dvoutřetinovou většinou v parlamentu, vciťoval do role monarchy, kterou mu volební výsledek nabídl.

Slovenský sociolog Martin Bůtora se snažil najít odpověď na moji otázku, co se v našem regionu bude dít dál. „Vždyť my vlastně jdeme do třetího desetiletí s relativně zabezpečeným gruntem. To je zajímavá šance, která se teď začne plně projevovat, protože už nebudou spory o základní pra-

vidla,“ říká a oběma nám je jasné, že volební vlna ve čtyřech zemích Visegrádské čtyřky, která se přehnala spolu s povodněmi během jara a časného léta střední Evropou, je svým způsobem skrytou revolucí. Nikdy v moderní historii totiž státy střední Evropy, ať byly jejich tvar, rozloha a národnostní složení jakékoli, neměly více než dvacet let na to, aby se dokázaly rozvinout, aby dokázaly něco vybudovat, aby dokázaly přesvědčit své obyvatele, že jsou jejich.

Vždy je někdo nebo něco smetlo – a nejde jen o magické československé osmičky. Maďarský sociolog Attila Melegh mi nad pivem v budapeštské restauraci vysvětloval své pojetí toho, proč vlastně Maďarsko nemůže nikdy dosáhnout ekonomické prosperity. „Vždycky, když se trochu rozmohlo, přišla nějaká dějinná katastrofa, která ho zadlužila. Ono pak muselo splácet dluhy, reparace, škody. Začalo se vzmáhat, zbohatlo, a bum, přišlo to znova,“ říká Attila Melegh a odkazuje na rozpad Rakousko-Uherska, kdy Uhersko přišlo trianonským mírem o dvě třetiny území a třetinu obyvatel, potom na účast ve druhé světové válce na špatné straně, na kádárovský gulášový komunismus, růst v šedesátých letech a zadlužení později, potom opět změna režimu a teď nejnověji na populistickou hospodářskou politiku, která vedla k zadlužení státu i domácností. „Nejdůležitější číslo, které je potřeba v Maďarsku sledovat, je výše dluhu jako podíl HDP,“ říká Melegh a oči se mu za tlustými skly směřují a mává u toho rukou. Říká to trochu s nadsázkou, ale myslí to úplně vážně.

V tomto názoru, kterým se maďarští levicovní liberálové snaží vysvětlit svůj neúspěch posledních dvaceti let, Attilu Melegha podporuje i Tamás Bauer, bývalý politik a nyní profesor na univerzitě v německém Frankfurtu. „Maďaři prožívají veliké zklamání z ekonomické svobody a kapitalistické ekonomiky. Ono je přítomno všude v postkomunistických zemích, ale v Maďarsku je největší,“ pravil Bauer dva měsíce

po maďarských volbách při debatě o liberalismu, která se odehrávala v Bratislavě. „Nejhorší je, že to vyústí ve zklamání z demokracie jako takové.“

Co to je za řeči? Dvacet let po změně režimu? Ale možná je maďarský případ opravdu extrémní a ukazuje, že třetí dekáda tady bude spíš opět první dekádou. Volby na jaře a v létě 2010 byly sice v mnohém přelomové, ale v zásadě byly standardní. Měly jasná pravidla. Nikdo je nezpochybňoval. V Polsku byly prezidentské volby poznamenané letickou tragédií, předvolební kampaň byla suchá až nudná. Neměla znaky mobilizace jako parlamentní volby v roce 2007, které byly ve znamení „my, nebo oni“, čili bratři Kaczyńští versus zbytek světa. To, že vyhrál Bronislaw Komorowski, vcelku normální, nudný chlapík v šedivém obleku, který nezbuzoval ani pozitivní, ani negativní emoce, je znakem toho, že nejen polská, ale celá postkomunistická společnost ušla nějakou cestu a některé záležitosti prostě nepovažuje – na rozdíl od situace před dvaceti lety – za nutné řešit.

Nemělo by to vyznít pateticky, ale věci jako svoboda vyjadřování nebo férové volby a otevřená politická soutěž nám nepříjdou jako problém, ale jako samozřejmost. V minulém století to ale rozhodně nebyl normální stav.

Tento pocit výjimečné obyčejnosti se mi znovu vybavil, když jeden z mých estonských přátel začal vzpomínat na rozpad Sovětského svazu. Popisoval mi, jak v osmdesátých letech minulého století pracoval v jedné estonské státní instituci a jak se Estonci začali chystat na nezávislost. Neměli třeba ministerstvo obrany nebo zahraničí, ale bylo třeba se připravit. A tak na sklonku existence SSSR jezdili pod záminkami nejrůznějších stáží a školení do zahraničí, sbírali zkušenosti a budovali kontakty. Estonská cesta k obnovení nezávislosti byla pozvolná, ale jistá až do 20. srpna roku 1991, kdy stalinisté v Moskvě provedli puč proti Gorbačovovi. „Dnes víme, že už do Tallinnu mířily vlaky, které

nás měly deportovat na Sibiř. Z hlediska Sovětského svazu jsme dělali nelegální činnost. Bylo to buď, anebo. S deportacemi jsme v zásadě počítali," říká tento nenápadný revolucionář v horkém letním pražském slunci u sklenice dobře vychlazeného piva. Jde o vzpomínky staré jen devatenáct let, ale v létě roku 2010 se jeví jako vyprávění z třetihor. Můj estonský přítel pracuje ve vysoké funkci ve státní správě a je spokojený v nudě demokracie bez ohledu na to, že mu kvůli krizi už dva roky po sobě klesá plat.

Kamarád Christopher Walker je Američan žijící v New Yorku. Mluví docela obstojně česky, protože v Praze strávil několik let. Je ředitelem studií nevládní organizace Freedom House, která v zemích označovaných jako „v přechodu“ zkoumá svobodu slova a stav demokracie. Po našich končinách dost cestuje a je velmi dobře informovaný. Když jsem mu jednoho parného červencového odpoledne na zahrádce v centru Prahy popisoval, co se ve střední Evropě po volbách děje a že hlavní proklamovanou prioritou nových vlád je boj proti korupci, zarazil mě svou úvahou. „Vždyť máte svobodná média, o skandálech se píše a novináři za to – na rozdíl od bývalého Sovětského svazu – nejsou nijak postihováni. Tak co je tady kolem té korupce špatně?“ ptal se mě.

Nelehká otázka, a tak jsem svedl řeč na chronický problém s přetíženou justicí. A připomněl jeden případ své ženy-advokátky, který se táhl už pět let jen proto, že soudkyně se chystala do důchodu a prostě už se jí nechtěla zabývat. Nebo jeden český případ podezření z politické korupce, který se dostal k soudu po deseti letech.

Upadal jsem do pesimismu, ale Chris ne. „Všechno záleží na historické perspektivě, s jakou problém posuzuješ. Z hlediska toho, co dělám já, je za posledních třicet let ve světě v šíření demokracie a svobody obrovský pokrok," říkal. „Devadesátá léta jsou už dávno zapomenuta, a když vidíš

posledních deset let třeba na Balkáně, tak to je obrovský skok dopředu,“ říkal a mával štůskem papírů obsahujícím poslední zprávu jeho organizace.

Tak jsem ho seznámil s teorií třetí dekády a s tím, že mě znepokojuje fakt, že nyní nemáme žádný dlouhodobý cíl a nikoho, žádné politiky a myslitele, kdo by takové cíle načrtli a představili je voličům a získali pro ně podporu. „Snad jen v Estonsku, kde teď zavádějí euro a už přemýšlejí, co podniknou dál. Tam je vidět opravdovou snahu něco změnit, i v krizi,“ popisoval jsem svoji nedávnou zkušenost.

Chris se usmál. „Tak vidíš, že to jde vidět optimisticky.“

III.

Minulost je v Maďarsku tématem současnosti. Ale neplatí to všeobecně. Facebooková stránka „Maďaři a Slováci, kteří k sobě necítí nenávisť“ měla po dubnových volbách během tří týdnů více příznivců než stránky několika maďarských médií.

Platí to ale pro vládu. V den 90. výročí podpisu Trianonské smlouvy maďarský parlament schvaloval deklaraci o dni maďarské sounáležitosti, zároveň ale kvůli stupidním výročkům dvou představitelů nové vlády padaly maďarské cenné papíry a forint. Vláda strany Fidesz, která se přes rok chystala na převzetí moci, neměla žádný ekonomický program, který by představila. A to je země závislá na zahraniční půjčce.

Své severní sousedy, Slováky, používají maďarští nacionalisté jako vhodného fackovacího panáka. Tendence hledat společného nepřitele jsou ale v maďarské společnosti mnohem nebezpečnější a netýkají se jen Slováků. Mladá socioložka Ágnes u piva v restauraci Černá díra (na místě,

kde v centru Budapešti mělo stát národní divadlo, ale zbylo po něm právě jen toto) pravila: „V maďarské veřejné debatě jsou Slováci až někde dole. Na vrcholku jsou Romové, pak Židé, pak Trianon a pak možná Slováci.“

Noviny tou dobou propíraly případ Maďara z východní části země, který několik let bránil svůj majetek (zejména plody své zahradnické a zelinářské píce) před romskými sousedy. Až to nevydržel, došel si k nim do domu a začal křičet na jedinou přítomnou členku rodiny. Snad padla i facka. Rodina se mezitím seběhla a utloukla ho k smrti.

Témat pro třetí desetiletí je hodně. Romská menšina. Soudnictví. Boj proti korupci. Budování znalostní ekonomiky. Reforma penzijních systémů. Jsou to dostatečně „velká témata“? Dají se na nich vystavět „velké ideály“? Tak velké jako ty, které poháněly změny po roce 1989, jež země mezi Baltem a Jadranem natlačily do Evropské unie a NATO, jež způsobily, že volby jsou opravdovou politickou soutěží a že ekonomiku pohání trh, a nikoli stát? „Realitou života se stala určitá ‚šedivost demokracie‘ – žádná revoluce na obzoru, opatrnost a skepse v tom, čeho se dá skutečně dosáhnout. A realitou je – určitě nejen u nás – nepřítomnost velkých lídrů,“ píše Martin Bútora ve skvělé knize *Kdo jsme? Mentální mapy Slovenska*.

Ale není právě tento stav přesně to, čeho jsme chtěli dosáhnout? Není debata o reformě penzí, stavu justice či romská otázka luxus, který si nemohli dovolit naši rodiče a prarodiče, protože až příliš často řešili otázku fyzického přežití, emigrace nebo existence státu, v němž žijí?

Z velké části je tato kniha o překotném vývoji, kterým jsme k této nudě došli.

Mezi Bruselem a Gazpromem

I.

Z kyjevského letiště vyjela 9. ledna 2009 podivná kolona. Směřovala do centra města a podle limuzín se dalo usuzovat, že jde minimálně o prezidenta. Ano, opravdu, uprostřed té kolony seděl za volantem jednoho z vozů prezident Viktor Juščenko, na sedadle spolujezdce tehdejší český premiér a předseda Evropské rady Mirek Topolánek a na zadním sedadle premiérka Julie Tymošenková. Přítomní bodyguardi i diplomaté se shodli, že nikdy nejela prezidentská či premiérská kolona tak pomalu. Ukrajincům šlo o hodně – o pověst solidního partnera a možnost získat peníze z Bruselu. Bylo to uprostřed nejvážnější krize v dodávkách ruského plynu přes Ukrajinu, uprostřed studené zimy, kdy ve střední Evropě několik zemí opravdu pociťovalo nedostatek topiva, na Slovensku se zastavovala výroba, v Bulharsku nechodily děti do školy a v nemocnicích zahřívali miminka elektřinou.

Bylo to v situaci, kdy Evropská unie hrozila slovy směrem ke Kyjevu a Moskvě, kdy byla v sázce důvěra vůči Ukrajině

a tamním věčně rozhádaným politikům. Nepřátelé na život a na smrt a zároveň spojenci Viktor Juščenko a Julie Tymošenková chtěli ukázat vyjednávači Mirku Topolánkovi, jak jsou jednotní a jak odpovědně krizi řeší.

Česká delegace už byla svědkem potyčky ochrany jednotlivých ukrajinských státníků na letišti, kde se Ukrajinci hádali, kdo tehdy úřadujícího šéfa Evropské unie přivítá. Když potom česká předsednická delegace zasedla k uzavřenému jednání, na kterém – slovy českého vyjednávače a velvyslance pro energetickou bezpečnost Václava Bartušky – „kdyby pohledy vraždily, tak jsem dávno mrtvý“, vypadávala premiérka Tymošenková stále častěji z role, kterou před většinou evropských politiků hraje díky svým holčičím copům.

Jak později potvrdilo několik svědků nezávisle na sobě, vždy suverénní premiérka se během jednání proměňovala. „Vy máte ale dobré informace,“ pravila asi po půl hodině jednání. „Vy tedy máte velmi dobré informace,“ divila se po hodině. Po dvou hodinách: „Vy máte vynikající informace!“ Šlo o to, kdo vlastní jaké podíly v přepravních společnostech a kdo, kde a jak určuje ceny a opravdu ovlivňuje tok plynu – a kdo koho utahováním kohoutků vydírá.

Plyn sice nezačal téct druhý den, ale všeobecně je vyjednávací mise Mirka Topolánka do Kyjeva a do Moskvy hodnocena jako jeden z nejsvětějších bodů českého předsednictví – pravda, za vydatné pomoci německé kancléřky Angely Merkelové, které Vladimir Putin zvedne telefon vždy. Europrezidentura ale nedlouho po oné ukrajinské noci skončila neslavně mezinárodní ostudou pro celé Česko.

Jaké plyne z oné noci a udivené copaté premiérky poúčení? Především to, že v prostoru mezi Bruselem a Gazpromem, mezi Moskvou na jedné a Berlínem a Paříží na druhé straně nám nezůstává nic jiného než právě ony informace, aby nás někdo bral vážně.

Ale proč by nás vlastně někdo měl brát vážně, když v Česku máme politiky, kteří jsou schopni kvůli osobní zášti svrhnout vládu uprostřed unijního předsednictví a když umíněnost jednoho z nich dokáže proti demokratické vůli obyvatel na čas paralyzovat celou unii? Jak může volené zástupce v postkomunistické Evropě brát někdo vážně, když třeba v Polsku musí ústavní soud rozhodovat spor prezidenta a premiéra o to, kdo má zemi zastupovat na unijních summitech, když na Slovensku po čtyři roky vládl populismus propletený s nacionalismem a v Maďarsku se postkomunističtí svazáčtí miliardáři pokusili téměř dvacet let po změně režimu prosadit liberální reformy a neuspěli kvůli populismu konzervativní protikomunistické opozice, která následně drtivě vyhrála volby?

Máme pupeční šňůry na obě strany. V Bruselu se rozhoduje osmdesát procent zákonů, které ovlivňují život obyvatel nových členských zemí Evropské unie i těch, které by do unie teprve rády vstoupily.

Přicházejí obrovské peníze z unijních fondů, ale v době nejhorší finanční krize od konce druhé světové války noví členové unie pocíťují nedostatek solidarity. Obyvatelé nejhůře postižených zemí, Lotyšska a Maďarska, podle průzkumů v druhé polovině roku 2009 vůči unii zahořkli, protože jejich politici neuspěli s návrhy, aby se zmírnila kritéria pro zavedení eura, které by vytvořilo určitou bariéru před dalšími dopady krize. A přitom řada starých členských zemí také maastrichtská kritéria neplní.

Členství v unii je pořád chápáno jako civilizační skok, unijní instituce mají v postkomunistických členských zemích mnohdy větší důvěru než ty domácí, ale zároveň nastává rozčarování, kocovina z rozšíření, z transformace – a s ní se veze nárůst populismu a nacionalismu.

A východní úhel pohledu? Česká republika dostává osmdesát procent své spotřeby plynu z Ruska (u ropy je to lepší,

ropovod z německého Ingolstadtu je schopen plně pokrýt českou spotřebu). Celá Evropská unie odebírá čtvrtinu své spotřeby plynu z Ruska a třicet procent ropy. Slovensko je na ruském plynu závislé stoprocentně, Maďarsko z osmdesáti procent. Ruské firmy ve střední Evropě budují zásobníky na plyn, kupují koncové uživatele. Palivo do jaderných elektráren dovážejí ruské firmy. A to je jenom energetika, už podstatně méně se hovoří o napojení v dalších odvětvích, o závislosti na ruském potravinářském trhu či na vývozu automobilů.

A ještě méně se hovoří o mentálním dědictví nadvlády Sovětského svazu, o neochotě lidí k větší aktivitě, k tomu, aby převzali víc svůj osud do vlastních rukou, o silném pocitu, že stát za nás všechno vyřeší. To je hodně silná pupeční šňůra – s Ruskem jako dědicem sovětského impéria a sovětského myšlení.

A jen v náznacích se píše o stále těsném vztahu postkomunistických stran s ruskými kolegy, o snaze Rusů vytvořit si nové vazby na levicové a sociálně orientované strany, jimž Moskva nabízí svoji vlídnější tvář – a s jejichž pomocí si chce pojistit své ekonomické zájmy.

Střední Evropa je závislá na Bruselu i Moskvě, ale přitom se zdejší politici tváří, jak jsou nezávislí oni i státy, které zastupují. Poláci si hrají na velmoc, ale přitom třeba nemají ani vlastní letadla pro politiky (stav v polovině roku 2009), nejsou schopni investovat do propojení několika ropovodů a plynovodů a postavit terminál pro zkapalněný plyn. Slováci až v lednu 2009 v průběhu krize pochopili, jak moc jsou na Rusku závislí. Někteří slovenští politici se přesto tvářili, že to nechápu, nebo to naopak uvítali – ale nikoli veřejně, aby nepoškodili obchodní zájmy své nebo svých přátel.

Plynová krize ledna 2009 ukázala v dosud největší míře od rozšíření Evropské unie, jak křehké je žít mezi Bruselem a Gazpromem. Z jedné strany je slyšet řeči o solidaritě,

ale žádná pomoc nebyla a není v dohledu. Společné energetické strategie EU jsou jen na papíře a každý si raději kontrakty s Moskvou dojednává sám. Z druhé strany jsou slyšet řeči o obchodním partnerství, ale dohody nejsou. Hlavní je otázka, komu a do jaké míry věřit. Nebo spíš nevěřit.

Profesora Jacquese Rupnika určitě nelze podezírat z podjatosti, když glosuje i politologicky analyzuje dění v zemích mezi Brusel a Gazpromem. Pohled autora knihy *Jiná Evropa*, která mnohým před dvaceti lety otevřela oči v tom, jak je celý region zaostalý za Západem, je poučný i nyní. „Evropská unie jako nástroj modernizace je funkčním ekvivalentem Rakousko-Uherska: vyrovnává vztahy mezi malými národy na jedné straně a Němci na druhé straně a neutralizuje nesváry mezi Středoevropany navzájem,“ popisoval v jedné ze svých přednášek na jaře 2009.

Svým způsobem je to návrat do historie, ale nyní třeba Slovinci a Maďari svůj odvěký spor mohou a musí řešit jinak než před sto padesáti lety. Minimálně proto, že Slovinci mají suverénní národní stát. Jen je potom na stole otázka, zda a jak jeho existence umějí využít ve prospěch vlastních obyvatel – ať už hovoříme o vztahu k Maďarům nebo k Rusku. Evropská unie dodává *acquis communautaire* čili společné zákony a instituce neboli rámec, formu. Jak ji kdo naplní, to už záleží na každém státu samotném – tedy hlavně na místních politicích.

Instrumenty, a hlavně peníze z Bruselu, to je jedna věc, ale druhá věc je kocovina, která se dostavila pár let po vstupu do Evropské unie. Začalo to volební výhrou bratří Kaczyńských v Polsku v roce 2005, pokračovalo volebním vítězstvím Směru Roberta Fica v roce 2006. Součástí této kocoviny je i prohloubení tradičního příkopu v maďarské společnosti a totální propad maďarského premiéra Ference Gyurcsánye, který se i jako levicový liberál pokusil prosadit některé reformy. A bohlelavem v té kocovině je hluboká